

การค้าชายแดนไทย-พม่าในบริบทของกรอบยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ

อิระวดี-เจ้าพระยา-แม่น้ำโขง

นายพัชรพล จงไพบูลย์กิจ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา)

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2548

ISBN 974-17-6190-2

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

I2217784x

- 9 ส.ค. 2549

THAI-MYANMAR BORDER TRADE IN THE CONTEXT OF
AYEYAWADY-CHAOPRAYA-MEKONG
ECONOMIC COOPERATION STRATEGY

Mr.Patcharapon Jongpaiboonkit

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Human and Social Development (Inter - Department)

Graduate School

Chulalongkorn University

Academic Year 2005

ISBN 974-17-6190-2

พัชรพล จงไพบูลย์กิจ : การค้าชายแดนไทย-พม่าในบริบทของกรอบยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ
อิระวดี-เจ้าพระยา-แม่น้ำโขง (THAI-MYANMAR BORDER TRADE IN THE CONTEXT OF
AYEYAWADY-CHAOPRAYA-MEKONG-ECONOMIC COOPERATION STRATEGY)

อาจารย์ที่ปรึกษา : นางสาวพรพิมล ศรีโชติ 142 หน้า. ISBN-974-17-6190-2

วิทยานิพนธ์เล่มนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาสภาพการค้าและปัจจัยที่ส่งผลต่อการค้า
ระหว่างอำเภอแม่สายและเมืองท่าขี้เหล็ก 2) เพื่อศึกษานโยบายของรัฐต่อการค้าชายแดนระหว่างไทยกับพม่าและ
ความเป็นมาของกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ระหว่างอำเภอแม่สายและเมืองท่าขี้เหล็ก 3) เพื่อศึกษาทัศนคติ
ของเจ้าหน้าที่รัฐและผู้ประกอบการในการค้าชายแดน การวิจัยเรื่องนี้เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative
Research)

ผลการศึกษาพบว่า การค้าชายแดนไทย-พม่ามีแนวโน้มที่จะมีขยายตัวและมีความสำคัญมากขึ้นด้วย
ปัจจัยหลายประการ ได้แก่ 1) ความก้าวหน้าของการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับโครงการที่เชื่อมโยง
เศรษฐกิจโดยมีนโยบายเปิดประตูมุ่งลงใต้ของจีนเป็นตัวขับเคลื่อนที่สำคัญ ส่งผลให้การค้าผ่านแดนไทย-จีนถือ
เป็นปัจจัยหลักที่มีอิทธิพลต่อการค้าชายแดนไทย-พม่า 2) นโยบายกระตุ้นการพัฒนาเศรษฐกิจชายแดนและแผน
ยุทธศาสตร์จังหวัดเชียงรายภายใต้กรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิระวดี-เจ้าพระยา-แม่น้ำโขง หรือ ACMECS
จะเป็นปัจจัยให้การค้าชายแดนไทย-พม่ามีอัตราสูงขึ้น 3) ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะใน
ผู้ประกอบการที่มีเชื้อสายจีน ทั้งในประเทศไทย พม่าและจีนเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการค้าชายแดนไทย
- พม่า และการค้าผ่านแดนกับจีน

ปัญหาและอุปสรรคสำคัญที่พบในการศึกษาครั้งนี้ พบว่าปัญหาทางการเมืองภายในของพม่าเป็น
อุปสรรคที่สำคัญต่อการค้าชายแดนไทย-พม่า ตลอดจนความร่วมมือในกรอบที่เชื่อมโยงเศรษฐกิจและกรอบ
ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิระวดี-เจ้าพระยา-แม่น้ำโขง หรือ ACMECS ทั้งนี้เพราะพม่ายังไม่
สามารถทำความตกลงกับกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยในพื้นที่รัฐฉานซึ่งเป็นพื้นที่ในเขตความร่วมมือระหว่าง
ประเทศได้ ส่งผลให้รัฐบาลพม่ายังมีมาตรการคุมเข้มทางการเมืองและเศรษฐกิจในบริเวณชายแดน รวมถึงพื้นที่ใน
รัฐฉาน และมีการกำหนดกฎระเบียบด้านการค้าที่ไม่เอื้อต่อการค้าระหว่างประเทศ นอกจากนี้ยังพบว่าพม่ายัง
ขาดความพร้อมทางด้านประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่ด้านการค้า โครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภคที่เอื้อ
ต่อการค้าระหว่างประเทศ

อย่างไรก็ตามการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาการค้าชายแดนภายใต้กรอบ ACMECS และแผนยุทธศาสตร์
รองรับของจังหวัดเชียงรายได้พยายามที่จะแก้ไขปัญหาอุปสรรคดังกล่าวในส่วนของไทย ในขณะเดียวกันก็เอื้อต่อ
การพัฒนาในพม่าด้วย การสนับสนุนด้านการค้าและการลงทุนในเขตนี้ให้มากขึ้น โดยบางส่วนได้มีดำเนินการ
เสร็จจุล่งแล้ว เช่น การอำนวยความสะดวกทางการค้า การลงทุน และการลงทุนด้าน การเกษตรและ
อุตสาหกรรมในพม่า นอกจากนี้ยังพบว่าประเทศจีนได้เข้ามามีบทบาทต่อการค้าชายแดนไทย-พม่า อย่าง
ค่อนข้างมากผ่านการดำเนินการของผู้ประกอบการเชื้อสายจีนทั้งในไทยและพม่า

สาขา.....พัฒนามนุษย์และสังคม(สหสาขาวิชา).....
ปีการศึกษา.....2548.....

ลายมือชื่อนิสิตพัชรพล จงไพบูลย์กิจ.....
ลายมืออาจารย์ที่ปรึกษา..... น.ศรีโชติ.....

##4589114220 : MAJOR HUMAN AND SOCIAL DEVELOPMENT

KEY WORD : BORDER TRADE / AYEYAWADY / CHAOPRAYA / MEKONG / ACMECS

PATCHARAPON JONGPAIBOONKIT : THAI-MYANMAR BORDER TRADE IN THE
CONTEXT OF AYEYAWADY-CHAOPRAYA- MEKONG ECONOMIC COOPERATION
STRATEGY THESIS ADVISOR : PORNPIMOL TREECHOT, 142 pp.

ISBN 974-17-6190 -2.

The objectives of this thesis are as follows: 1) to study the conditions and factors that affect border trade between Mae Sai, Chiangrai province and Tachilek, Shan State, Myanmar 2) to study Thai’s policy toward the Thai-Myanmar border trade at Mae Sai – Tachilek 3) to study the attitudes of state offices and entrepreneurs involved in the border trade. This thesis is a qualitative research.

The finding of this thesis is that the border trade is expanding due to many factors such as 1) the development of infrastructure in the Quadrangle Economic Co-operation encouraged by “go south policy” of China supports the expansion of border trade to China 2) the Thai’s policy to develop economic at border areas and Chiangrai province’s strategy in the framework of ACMECS are significant factors to the growth of border trade and 3) the social and cultural relationships among Thai, Myanmar, and Chinese entrepreneurs are also vital factors for the dynamism of these trades.

However, despite the promising growth of trades and economic cooperation in these areas, there are still some factors which could hinder the success such as the power struggle between the Myanmar governments and the ethnics armed groups in Shan State which lead to unfavorable regulations for border trades and the intervention of security activities in the border areas. Apart from that, it is found that some of Myanmar officers are inefficient to handle trade regulations. Lack of inefficient infrastructures is also another obstacle.

Realizing these advantages, Thailand has tried her best to overcome the obstacles by encouraging many projects involving trade and investments in Myanmar such as agriculture and industry sectors. Another significant finding is that Chinese entrepreneurs in Thailand, Myanmar and Yunnan (China) is a vital factors for economic growth in these areas.

Field of study Human and Social Development (Inter-Department)
Academic year..... 2005

Student’s signature..... Patcharapon J.
Advisor’s signature..... Pornpimol Treechot

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลือจากบุคคลหลายท่าน

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์พรพิมล ตรีโชติ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้สละเวลาอันมีค่าเพื่อให้ความรู้ คำปรึกษา คำแนะนำต่างๆ ตลอดจนการตรวจแก้ไขปรับปรุงวิทยานิพนธ์นี้ให้เสร็จสมบูรณ์ นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร. อมรา พงศาพิชญ์ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ดร. พัชรวลัย วงศ์บุญสิน อาจารย์วัชรินทร์ ยงศิริ และอาจารย์สมาน เหล่าดำรงชัย กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่ได้ชี้แนะสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์ และตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์นี้ให้เสร็จสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การเก็บข้อมูลในครั้งนี้คงไม่สามารถสำเร็จลุล่วงได้หากขาดซึ่งความกรุณาจากผู้ที่เป็กลุ่มประชากรเป้าหมาย ผู้ศึกษาจึงขอขอบคุณข้าราชการและเจ้าหน้าที่ในพื้นที่รวมทั้งผู้ประกอบการทุกท่านที่ได้ให้การต้อนรับ ดูแล เอาใจใส่และให้ข้อมูลต่างๆแก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดี ขอขอบคุณคุณอรมพรรณ ครอบครวัพิสัยนนทฤทธิ์ คุณศุภโชค จงสุทธนามณี และคุณศุภวิญา สิ้นประสงศ์ สำหรับข้อเสนอแนะและความช่วยเหลือในทุก ๆ ด้านในการทำวิจัย

นอกจากนี้ขอขอบพระคุณคณาจารย์ สถาบันวิจัยสังคม วิทยาลัยประชากรศาสตร์ และสถาบันเอเชียศึกษาทุกท่านที่ได้มอบวิชาความรู้รวมทั้งเพิ่มพูนประสบการณ์ต่างๆให้แก่ผู้วิจัย ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ธุรการสถาบันวิจัยสังคมเจ้าหน้าที่ธุรการสถาบันเอเชียศึกษาที่อยู่ที่สถาบันวิจัยสังคม สถาบันเอเชียศึกษา ขอขอบคุณพี่เล็กและเจ้าหน้าที่ห้องสมุดสถาบันวิจัยสังคมเพื่อน ๆ น้องๆทุกคนที่เป็นกำลังใจ และให้ความช่วยเหลือในการทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้

ขอบคุณเพื่อนร่วมสาขาวิชาทุกท่านที่ได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนร่วมนกันมาโดยเฉพาะอย่างยิ่ง อี๊ด จำ เทป ออน กิ่ง ที่ได้ให้กำลังใจให้ข้คิดช่วยแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ

สุดท้ายนี้ผู้วิจัยขอขอบพระคุณบิดามารดาและครอบครัววงไพบุลย์กิจ ซึ่งเปิดโอกาสให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียน ตลอดจนคอยช่วยเหลือและให้กำลังใจผู้วิจัยเสมอมาจนสำเร็จการศึกษา

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฌ
สารบัญแผนภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย.....	13
1.3 ขอบเขตของการศึกษา.....	14
1.4 สมมติฐานของการศึกษาวิจัย.....	14
1.5 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	14
1.5.1 ทฤษฎีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างประเทศ (Interdependence Theory).....	15
1.5.2 ทฤษฎี “การเมืองเกี่ยวพัน” (Linkage Politics) หรือทฤษฎีเกี่ยวพัน (Linkage Theory).....	16
1.5.3 ทฤษฎี ภูมิภาคนิยม (Regionalism).....	17
1.5.4 ทฤษฎีว่าด้วยผลประโยชน์แห่งชาติ (National Interests).....	20
1.6 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	22
1.6.1 สภาพการค้าชายแดนของไทย-พม่า.....	22
1.6.2 ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์และความร่วมมือ ระหว่างประเทศ.....	25
1.7 กรอบแนวคิดและวิธีการศึกษา.....	27
1.8 วิธีการศึกษาวิจัย.....	28
1.9 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาวิจัย.....	29
1.10 นิยามศัพท์.....	29

บทที่ 2 ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจด้านการค้าระหว่างไทยกับพม่าและจีน (มณฑลยูนนาน)	32
2.1 ภูมิหลังหารติดต่อการค้าและลักษณะทางการค้าชายแดน	32
2.2 การค้าชายแดนระหว่างอำเภอแม่สายกับเมืองท่าจี๋เหล็ก.....	33
2.3 การค้าชายแดนในปัจจุบัน	33
2.4 ข้อจำกัดทางการค้าและ ลักษณะทางการค้า(ด้านอำเภอแม่สาย-ท่าจี๋เหล็ก)...	39
2.5 ข้อสังเกตเกี่ยวกับสภาพการค้าชายแดน ไทย-พม่าในปัจจุบัน การขนส่งสินค้า และแนวโน้ม บทบาทของเงิน	47
2.6 การค้าผ่านแดนระหว่างพื้นที่อำเภอแม่สายกับจีนตอนใต้ (มณฑลยูนนาน): ความสัมพันธ์ด้านการค้าของไทย และจีนตอนใต้.....	49
2.7 ยุทธศาสตร์ของไทยในโครงการสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ.....	53
บทที่ 3 บทบาทของเชียงรายในฐานะศูนย์กลางของโครงการความร่วมมือในภูมิภาค.....	63
3.1 ยุทธศาสตร์ใหม่ : ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอริวัตติ-เจ้าพระยา- แม่โขง ระหว่างกัมพูชา ลาว พม่า ไทย และเวียดนาม.....	63
3.2 สถานภาพของเชียงรายและ ความพร้อมต่อ ACMECS : แผนเศรษฐกิจของเชียงราย (พ.ศ. 2545-ปัจจุบัน).....	65
3.3 ความพร้อมของพม่าต่อความร่วมมือในกรอบ ACMECS.....	70
3.4 ความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการพัฒนาการค้าชายแดน ไทย-พม่าภายใต้ยุทธศาสตร์(ACMECS).....	74
3.5 ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาการค้าชายแดนไทย-พม่า ในส่วนของจังหวัดเชียงราย.....	83
3.6 ข้อเสนอแนะด้านกฎหมาย กฎระเบียบ และความตกลงระหว่างประเทศ....	86
บทที่ 4 บทวิเคราะห์และสรุป.....	84
4.1 ปัจจัยเอื้อต่อความร่วมมือระหว่างประเทศและภูมิภาค.....	88
4.2 การค้าชายแดน ไทยกับพม่า : สภาพทั่วไป.....	91
4.3 การค้าผ่านแดนไทย-จีน.....	93

4.4	ความร่วมมือในกรอบสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ และ ACMECS ของจังหวัดเชียงราย.....	94
4.5	แนวโน้มการค้าชายแดนในอนาคต.....	96
	รายการอ้างอิง.....	98
	ภาคผนวก.....	106
	ภาคผนวก ก.....	107
	ภาคผนวก ข.....	111
	ภาคผนวก ค.....	118
	ภาคผนวก ง.....	122
	ภาคผนวก จ.....	134
	ภาคผนวก ฉ.....	141
	ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	142

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 การค้าชายแดนไทยกับพม่า (พ.ศ.2537-2546).....	3
2 มูลค่าการค้าชายแดนไทย-พม่ารายจังหวัด ตั้งแต่ปี 2543-2546.	7
3 มูลค่าสินค้า นำเข้า-ส่งออกที่ด่านอำเภอแม่สาย ตั้งแต่ปี 2539-2547	7
4 แสดงรายการสินค้า 10 อันดับแรกที่ส่งออกทางด้านชายแดนไทยกับพม่า (ปีพ.ศ.2547)...	37
5 แสดงรายการสินค้า 10 อันดับแรกที่นำเข้าทางด้านชายแดนไทยกับพม่า (ปีพ.ศ.2547)....	37
6 แสดงรายการสินค้า 10 อันดับแรกนำเข้าทางด้านชายแดนไทยกับพม่า (2544-2545).....	42
7 แสดงรายการสินค้า 10 อันดับแรกส่งออกทางด้านชายแดนไทยกับพม่า (2544-2545).....	42
8 แสดงการค้าชายแดนไทยกับจีนตอนใต้ (ยูนนาน) ปี 2546.....	59
9 ปัญหาและอุปสรรคต่อการค้าชายแดนไทย-พม่าในความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ และผู้ประกอบการเอกชนทั้งฝั่งไทย.....	82

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
1	แสดงเส้นทางสินค้าอุปโภคบริโภคที่ค้าขายกันในบริเวณตลาดท่าจี้เหล็ก.....10
2	อาคารด้านศุลกากรและด่านตรวจคนเข้าเมือง อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย.....34
3	ป้ายเข้าเขตเมืองท่าจี้เหล็ก สหภาพเมียนมาร์.....34
4	สภาพตลาดท่าลื้อ เมืองท่าจี้เหล็ก.....35
5	สภาพตลาดท่าลื้อ เมืองท่าจี้เหล็ก.....35
6	บรรยากาศภายในตลาดเมืองท่าจี้เหล็ก..... 35
7	แสดงเขตพื้นที่จีนตอนใต้ (มณฑลยูนนาน).....56
8	แสดงที่ตั้งภาคเหนือตอนบนและเส้นทางคมนาคมเชื่อมต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน.....57
9	แสดงการชำระสินค้าด้วยเงินสด (บาทและหยวน).....61
10	แสดงเส้นทางเชื่อมโยงหลักในกรอบGMS.....62
11	แนวคิดกรอบความร่วมมือในอนุภูมิภาคและการค้าชายแดนไทย-พม่า.....90